

ELS VOLCANS SALVATS

L'ANY 2007 EL PARC NATURAL DE LA GARROTXA HA CELEBRAT EL SEU VINT-I-CINQUÈ ANIVERSARI. EN AQUESTS ANYS EL PARC HA PASSAT PER DIFERENTS ETAPES

Ja ha transcorregut un quart de segle d'ençà que el Parlament de Catalunya va aprovar, per unanimitat, la Llei de protecció de la zona volcànica de la Garrotxa, que convertí aquesta àrea en el primer espai natural protegit que impulsava la reconstituïda Generalitat de Catalunya. Vint-i-cinc anys haurien de ser suficients perquè, a banda d'actes commemoratius i de reconeixements institucionals, hi hagi temps per repassar les diferents etapes que ha superat aquest parc natural i identificar les actuacions més destacades que ha dut a terme.

EMILI BASSOLS > TEXT

Fer una repassada pel que han estat aquests vint-i-cinc anys pot servir tant per conèixer com ha evolucionat l'espai com per reflexionar sobre si les mesures adoptades han estat les adequades per assolir els objectius fixats o si, en contrapartida, cal reconduir o plantejar noves accions legislatives, estratègiques o promoure actuacions concretes de manera que es pugui afrontar, amb les màximes garanties, un futur que es presenta veritablement complex.

De les campanyes de reivindicació a la creació del parc (1975-1982)

Un cop superat el règim dictatorial i recuperades les principals institucions públiques catalanes, l'efervescència social i cultural va gasificar els ànims de nombroses persones que sentiren la necessitat de treballar, des de diverses disciplines, per reconstru-

ir el país. La voluntat d'aturar destrosses, guarir nafres ecològiques i paisatgístiques i protegir millor els valors naturals de Catalunya va empènyer diversos col·lectius a manifestar-se en defensa de la natura.

El panorama ambiental a Olot i als municipis veïns era força descoratjador. Les aigües residuals s'abocaven directament als rius; als afores de les principals ciutats s'acumula-

El tret diferencial, el detonant que va encendre la metxa i va fer esclatar les sensibilitats conservacionistes van ser les extraccions industrials de greda a l'entorn del volcà del Croscat

ven, sense gaire control, piles de residus urbans; els creixements urbanístics eren desordenats; la pràctica de la caça furtiva, habitual... Una situació, cal reconèixer-ho, no gaire diferent de la que presentaven altres municipis de Catalunya de característiques similars. No obstant això, el tret diferencial, el detonant que va encendre la metxa i va fer esclatar les sensibilitats conservacionistes van ser les extraccions industrials de greda a l'entorn del volcà del Croscat.

La resposta ecologista davant d'aquell ampli ventall d'agressions fou la constitució, l'any 1976, de la Comissió Promotora per a la Protecció de la Zona Volcànica de la Garrotxa, una entitat que va destacar per la divulgació de les problemàtiques ambientals esmentades i per organitzar i dinamitzar els principals actes reivindicatius que en defensa de la zona volcànica es van celebrar en aquella època. N'és un

exemple la cloenda de la Campanya per a la Salvaguarda del Patrimoni Natural celebrada a Olot el 15 d'octubre de 1977, dins el programa d'actes del Congrés de Cultura Catalana. La societat civil començava a mobilitzar-se i a deixar sentir la seva veu.

L'interès dels ajuntaments d'Olot i Santa Pau per ordenar l'activitat topava amb els drets d'exploració que l'empresa Minas de Olot, SA havia adquirit a partir de les concessions mineres obtingudes anys abans.

Vista la dificultat per resoldre la situació de forma directa i immediata, es va optar per prendre un camí alternatiu: declarar la zona espai natural protegit. Si considerem els terminis en què es mouen en el nostre país els processos de redacció, tramitació i aprovació de lleis, hem de concloure que els de protecció de la zona volcànica de la Garrotxa van anar rapidíssims. El 30 de gener de 1981 el grup socialis-

ta, amb representació al Parlament de Catalunya, va presentar la proposició de llei segons la qual se sol·licitava la protecció de la zona. El vot favorable de tots els membres del Parlament va permetre la creació del Paratge Natural d'Interès Nacional de la Zona Volcànica de la Garrotxa, figura que la Llei d'espais naturals de 1985 requalificà en Parc Natural. Es creava així un espai natural de singulars característiques, amb l'objectiu principal de fer compatible la conservació dels valors naturals amb les activitats que s'hi desenvolupen.

Declaració legal, però incapacitat de gestió real (1982-1985)

El Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa era el novè parc natural que es declarava a tot l'Estat espanyol. A final de 2007 el nombre de parcs naturals i figures equivalents a tot l'Estat era de 155.

Després de dotar-se d'un marc legislatiu adequat, calia transformar aquella voluntat jurídica en acció de conservació real. Malauradament, però, anava passant el temps i no s'assignaven al Parc Natural els mínims recursos econòmics i humans indispensables per iniciar la gestió. Realment fou un període dur i complicat. El fet de no disposar de recursos va impedir poder difondre l'abast real de la llei de protecció, desenvolupar una gestió directa i reaccionar adequadament davant de determinades infraccions, circumstància que els contraris a la declaració –que exposaven arguments com ara l'afectació del dret a la propietat o el temor a l'excessiu control sobre determinades activitats–

>> Volcà del Croscat. Avui, les seves grederes són un dels indrets més visitats del Parc Natural, gràcies a les reivindicacions que van permetre curar la ferida feta per les extraccions de greda.

Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa		
Dades territorials		
Superfície actual		15.309,4 ha
Nombre de Reserves Naturals		28
Superfície de Reserves Naturals		1.180,42 ha
Municipis		11
Habitants dins l'espai protegit (2006)		39.000
Percentatge de superfície de propietat privada		96%
Òrgan rector (Junta de Protecció)		
Nombre de membres		11
Nombre de reunions (1983-2007)		56
Nombre d'informes preceptius emesos (1985-2007)		3.942
Nombre d'entitats membres del Consell de Cooperació (2007)		40
Òrgan gestor		
Data inauguració seu del Casal dels Volcans (Olot)		8/9/1985
Data inauguració seu de can Jordà (Santa Pau)		25/10/1993
Nombre de persones que integren els Serveis Tècnics		15
Dades econòmiques		
Pressupost (2007)		2.261.308 €
Mitjana anual de les inversions directes i indirectes atorgades pel Parc Natural (1986-2007)		60,4 /ha
Certificats de qualitat (any d'obtenció)		
ISO 9002:1994		1998
Q de qualitat turística		2003
EMAS		en tramitació
Altres acreditacions (any d'obtenció)		
Carta Europea de Turisme Sostenible		2001

van aprofitar per talar alguns dels darrers rodals de boscos madurs de la zona, entre altres accions.

La situació va millorar a partir del 15 de juliol de 1985, en què el geòleg olotí Josep Maria Mallarach va incorporar-se com a director de l'espai.

L'inici de la gestió (1985-1991)

Els ànims i la voluntat de les persones que componien el reduït equip de gestió van suplir la manca de recursos. Malgrat les dificultats, es va començar a incidir en els projectes i obres que s'executaven dins l'espai a través de l'emissió d'informes preceptius per part de l'òrgan rector, la Junta de Protecció, acció administrativa prevista en el decret que desplega la Llei de protecció.

També els informes d'aprofitaments forestals i cinegètics van començar a incloure criteris d'ordenació i millora de l'activitat, enfront de punts de vista estrictament productivistes. En aquella època, concretament el 1990, va néixer el Centre de Conservació de Plantes Cultivades de Can Jordà, una experiència pionera en la conservació de l'agrobiodiver-

sitat en el nostre país. Dins les activitats de caire pedagògic destaca l'organització de la popular Festa de l'Arbre (1986-1992), en la qual participaven nombroses escoles locals. També es va iniciar la regulació de l'ús públic en les àrees més freqüentades, com el volcà de Santa Margarida o la Fageda d'en Jordà.

Tanmateix, la ferida, en forma d'extraccions de greda –que mantenien viu el turment sobre l'equip de gestió–, continuava oberta. Per sort, després de reiterades sol·licituds dels ajuntaments implicats, del mateix Parc Natural i de la societat garrotxina i catalana en general, des del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat es van iniciar els tràmits per aconseguir la paralització de l'activitat extractiva, que finalment fou possible gràcies a la compra, per part de la Generalitat de Catalunya, de la majoria de les accions de l'empresa explotadora.

L'extracció de greda es va poder paralitzar quan la Generalitat va comprar les accions de l'empresa explotadora

L'adquisició de les accions de Minas de Olot SA va representar una inversió de 1.575.252 euros.

Fins que va arribar el 1991, un any històric per diverses raons. En primer lloc perquè el 10 de maig d'aquell any es van suspendre, definitivament, les extraccions de greda del volcà del Crosat. També perquè el mes de març s'havia creat el Departament de Medi Ambient, i el Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa, que fins llavors havia estat adscrit al Departament de Política Territorial i Obres Públiques, en va passar a dependre. El primer conseller del nou departament, Albert Vilalta, va donar un fort impuls a aquest espai protegit. Una empenta materialitzada amb decisions importants, com per exemple l'assignació de la dotació econòmica necessària per a la restauració de les graderes del Crosat i l'àrea ocupada per l'antic abocador de residus sòlids urbans, situat al vessant nord del mateix volcà –la inversió directa més important que ha executat el Parc Natural de la Zona Volcànica en tota la seva història– combinada amb l'expropiació de la mateixa Reser-

>> *Vista panoràmica del municipi de Sant Feliu de Pallerols. Centre de Documentació del PNVG.*

va Natural del Volcà del Croscat, o també, com a aspecte més estructural, la possibilitat d'incorporar nous tècnics a l'òrgan gestor del Parc amb la finalitat de millorar-ne la capacitat tècnica i eficiència administrativa.

La construcció d'uns fonaments sòlids (1991-1995)

A final d'aquell trepidant 1991 es va produir un canvi significatiu en el Parc Natural: el biòleg Jaume Vicens prenia el relleu en la direcció. Com veurem, durant la seva etapa com a director (novembre 1991 - desembre 2000) es van impulsar projectes innovadors i es van assolir diverses fites importants, algunes de les quals encara avui donen els seus fruits.

Els primers anys d'adscripció al nou departament es van caracteritzar per l'execució d'una sèrie d'actuacions que perseguen, fonamentalment, reforçar la capacitat de gestió a partir de l'ús d'eines adequades. Destaquen tres actuacions fonamentals: l'estructuració d'un equip de gestió adaptat a les necessitats i característiques de l'espai; el fet de poder disposar de la masia de can Jordà (Santa Pau) com una de les dues seus del Parc Natural -l'altra era, i encara és, el Casal dels Volcans, a Olot- gràcies a la bona predisposició de la Diputació de Girona, amb qui el Departament de Medi Ambient havia signat un conveni d'ús de la finca de Jordà; i tercera, i essencial,

l'aprovació definitiva del Pla especial de la zona volcànica de la Garrotxa, l'instrument bàsic de planificació que estableix i regula els usos permesos dins l'espai. El Pla, que havia estat redactat el 1987, finalment s'aprovà el 1994.

En aquest context favorable va crear-se el Centre de Documentació de Can Jordà (1993), un servei que ha esdevingut un referent dins els equips d'aquestes característiques en els espais naturals protegits del nostre país. També el 1994 va néixer el Projecte Vulcà, una proposta innovadora en l'ús de sistemes d'informació geogràfica i la seva aplicació a la gestió i planificació d'àrees protegides a Catalunya, que es va aconseguir mitjançant un conveni a tres bandes (Departament de Medi Ambient, Institut Cartogràfic de Catalunya i Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals).

Tancà aquest període la inauguració per part del president de la Genera-

Va ser el novè parc natural declarat a tot l'Estat espanyol, i el primer que impulsà la reconstituïda Generalitat de Catalunya

litat Jordi Pujol de la restauració de les grederes del volcà del Croscat i les obres de segellament de l'abocador, el 8 d'abril de 1995. El criteri principal d'aquella actuació fou ordenar l'espai, creant una xarxa de senders, per adequar-lo a un ús eminentment pedagògic. Avui, les grederes del Croscat són un dels indrets més visitats del Parc Natural.

Nous projectes estratègics i específics (1995-2000)

Sense desatendre la gestió quotidiana i intentant consolidar les principals línies estratègiques, durant aquest quinquenni s'iniciaren o desenvoluparen una sèrie d'iniciatives pioneres que van fer que el model de gestió desenvolupat pel Parc Natural adquirís una certa fama i credibilitat entre els professionals del sector.

Són d'aquest període, per esmentar alguns projectes emblemàtics, l'obtenció del certificat de qualitat ISO 9002: 1994 (1998) -primer espai natural protegit de tot l'Estat a aconseguir-lo-; els treballs previs a l'acreditació, amb la Carta Europea de Turisme Sostenible, que finalment es va aconseguir el 2001; o la reintroducció del cabirol (*Capreolus capreolus*) (1995-1998) després d'un procés de revisió del projecte inicial redactat el 1990.

També és interessant ressaltar els esforços d'aquella època per incentivar

la participació dels diferents agents locals en la gestió del Parc Natural a través de l'anomenat Consell de Cooperació, òrgan que agrupa entitats sense ànim de lucre amb interessos a l'interior de l'espai, així com la influència que va tenir el Parc Natural en la creació d'entitats o organismes locals, com per exemple l'associació ARADA (Associació de Ramaders i Agricultors per a la Defensa Ambiental), que actua al municipi de Santa Pau, o, en un àmbit diferent, l'associació Garrotxa Terra d'Acolliment Turístic (avui Turisme Garrotxa).

Una altra efemèride destacada fou la celebració a Olot de l'ESPARC-2000, una reunió organitzada per la secció espanyola de la Federació de Parcs Naturals i Nacionals d'Europa i el Departament de Medi Ambient que va congrega nombrosos tècnics i responsables polítics de totes les comunitats autònomes espanyoles. L'any abans havia arrencat el procés d'elaboració del Pla d'acció per als espais naturals protegits de l'Estat espanyol, en la materialització del qual (2002) el director i alguns tècnics del Parc Natural van tenir un protagonisme especial.

Però si calgués determinar quina ha estat l'actuació més reeixida durant aquests 25 anys, seria la incorporació al Parc Natural de la totalitat del municipi de Sant Feliu de Pallerols. La iniciativa va sorgir del mateix Ajuntament, amb l'acord unànim de tots els grups amb representació municipal, unanimitat, és important destacar-ho, que es va mantenir durant dues legislatures. Aquest fet demostra que pertànyer a un espai natural protegit no té per què ser una debilitat, tal com alguns ho perceben, sinó que pot plantejar-se com una veritable estratègia de futur que pot aportar beneficis i alternatives de desenvolupament –això sí, sostenible.

La gestió activa del territori (2000-2007)

L'any 2000 hi va haver canvis importants, ja que tots els espais naturals de protecció especial de Catalunya van passar a dependre del Departament de Medi Ambient. El Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa deixava d'estar sol. Tanmateix, tot i haver transcorregut set anys, encara avui es troben

a faltar unes directrius de gestió que defineixin i prioritzin els objectius a assolir pel sistema d'espais naturals protegits de Catalunya.

En aquest nou tram de la història recent del Parc Natural, a part de donar continuïtat als projectes existents i plantejar-ne de nous, es van haver d'esmerçar nombrosos esforços per influir en qüestions urbanístiques. Això es va produir amb la direcció del Parc Natural repartida entre l'enginyer de munts Narcís Ribas, del desembre de 2000 al març de 2002, i l'actual director, l'enginyer agrònom Francesc Xavier Puig.

Justament es produeix en aquest període el principal impacte que, al meu entendre, ha sofert el Parc Natural des de la seva creació: la construcció de l'autovia A-26, en el tram de 9,7 quilòmetres comprès entre Olot i el pla de Poliger. El Parc Natural, conjuntament amb els ens locals dels municipis afectats i altres organismes de gestió ambiental com el consorci SIGMA, va esmerçar nombrosos esforços per minimitzar l'impacte de l'obra, i s'aconseguien

PEP CALLIS

millores substancials al projecte inicial que no han estat prou reconegudes. I aquest és, segurament, un dels dèficits en la gestió del Parc Natural: no haver sabut comunicar quines són les tasques de gestió desenvolupades al llarg de tots aquests anys i quins resultats o millores concretes han reportat al territori.

Una valoració igualment aplicable a una altra de les tasques desenvolupades durant aquesta etapa: la revisió i emissió d'informes sobre els nous plans urbanístics municipals. Entre els anys 2003 i 2004 s'aprovaron els plans urbanístics de la meitat dels municipis del Parc Natural, justament els d'aquells que presenten una major implantació de nuclis urbans (Olot, les Preses, Sant Feliu de Pallerols, Sant Joan les Fonts i Vall de Bianya). Des del Parc Natural es va intentar incidir en el tipus de creixement urbà i industrial i en la minimització del seu impacte sobre el medi natural, esforços que, cal admetre-ho, no sempre van assolir els seus objectius.

I la tercera tasca que ha merescut una dedicació extra i específica per part dels serveis tècnics del Parc Natural ha estat la revisió del Pla especial aprovat el 1994 per adaptar-lo a la nova realitat i al marc legal existent. Durant el 2007 el nou Pla especial fou aprovat inicialment i va superar el període d'exposició pública, i en breu es procedirà a la seva aprovació definitiva.

A tall de conclusió i de reflexió

Una reflexió a escala nacional fa adonar-nos que el que a final del setanta van ser els grans objectes de reivindicació proteccionista s'han convertit, en la majoria dels casos, en espais naturals protegits, paisatges admirats dels quals avui ens sentim orgullosos. S'ha preservat un patrimoni excepcional fent-lo ecològicament perdurable i econòmicament rendible. Però en contrapartida, mentre deixem com a herència a les generacions futures els principals trofeus de les lluites ecologistes, hem assistit a una greu transformació de la resta del territori, especialment dels espais oberts, mosaics naturals d'àmplia diversitat d'espècies i solvència paisatgística contrastada, que han sofert una implacable envestida urbanitzadora.

>> Obres de construcció de l'autovia A-26. A la dreta, l'abandó d'explotacions agropecuàries comporta el risc de desaparició dels paisatges en mosaic com el de Batet de la Serra (Olot), espai amb una alta qualitat ecològica i paisatgística.

JAUME VICENS

Pel que fa als espais naturals protegits, per poder assolir els objectius pels quals van ser declarats necessiten una acció conjunta entre tots els agents implicats que va més enllà de l'espai en si. Perquè cal entendre que els espais protegits són els nodes, les peces clau d'un sistema obert i alhora complex, on en cada racó, sigui espai protegit o no, hi ha elements que convé tenir en consideració a l'hora de planificar usos i activitats. No em refereixo a mantenir una actitud ni passiva ni radical, ni tampoc posicionar-se en contra de la lògica i natural evolució ecològica, econòmica i social del nostre territori, sinó a valorar, apreciar i estimar el tros de país que ens manté, que ens ofereix –sovint altruístament– els seus recursos i que només ens reclama una mica més de respecte.

Quant al Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa és evident que, respecte del 1982, s'han produït canvis substancials de caire econòmic, ecològic i social. L'eliminació o reducció de les agressions ambientals més greus ha estat possible gràcies als esforços de la majoria de responsables polítics i dels tècnics dels departaments als quals ha estat adscrit el Parc; a la disponibilitat i predisposició dels càrrecs municipals, amb qui s'han coordinat multitud d'accions; a la dedicació dels membres de la Junta de Protecció; a la capacitat de

treball de l'equip tècnic; a les aportacions dels representants d'entitats locals (associacions de veïns, entitats excursionistes, ecologistes, caçadors, etc.); i, per descomptat, als comentaris, suggeriments o crítiques de molts habitants del Parc Natural.

Tanmateix, no es pot abaixar la guàrdia. Encara avui es detecten impactes que incideixen directament en els elements de més interès de l'espai i s'observa un cert agreujament d'algunes tendències que amenacen la seva conservació, com l'increment de les captacions d'aigües subterrànies, la pèrdua de sòl agrícola i d'explotacions agropecuàries, la sobrefreqüentació en zones i èpoques determinades, el creixement urbanístic o la construcció de poderoses infraestructures viàries, per citar-ne algunes.

És obligat, però alhora complicat, respondre la pregunta que ens fèiem al principi sobre si les mesures adoptades i les accions realitzades han estat sufici-

ents per conservar els principals valors. La dificultat rau en el fet que, per analitzar correctament la influència que ha tingut la gestió del Parc Natural en l'evolució de l'estat de conservació dels seus valors naturals i culturals, cal incorporar en el càlcul dels indicadors corresponents variables que identifiquin dinàmiques generals. Perquè sovint, per molts esforços que es destinin a nivell local, es fa difícil contrarestar processos conjunturals d'abast global. Tanmateix, hi ha dades contrastades que demostren que alguns elements d'interès, com per exemple els mateixos volcans, o indrets concrets, han tingut sort d'haver estat protegits.

Per afrontar el futur i millorar el grau de conservació general de l'espai, o com a mínim evitar que empitjori, crec indispensable que el Parc Natural pugui mantenir una sòlida estructura administrativa, inclosa dins un compacte i potent sistema d'espais protegits, que aconsegueixi una àgil capacitat de gestió i que actuï de forma coordinada amb tots els organismes i agents implicats, públics i privats; tot plegat sustentat en el desig real de la ciutadania de conservar, per molts anys més, la natura i el paisatge singular de la zona volcànica de la Garrotxa.

Emili Bassols i Isamat
és biòleg i tècnic del Parc Natural.

Si calgués determinar quina ha estat l'actuació més reeixida durant aquests 25 anys, seria la incorporació al Parc Natural de la totalitat del municipi de Sant Feliu de Pallerols